

Narodil se 14. června 1924 v Postoloprtech v okrese Louny. Otec Richard byl původně voják, ale po přestěhování do Postoloprte se stal architektem a stavitelem. Maminka Gabriela pocházela z bohaté statkářské rodiny a během let převzala vedení statku. Měl ještě o tři roky staršího bratra Raymonda. Otec byl katolického vyznání, matka židovského. Jan přijal židovskou víru.

Dětství na statku miloval, sám se vyjádřil takto: *„Statek je naprosto zvláštní svět. Už v dětství je člověk zcela vtažen do přírody a jejího koloběhu, což mu později pomáhá lépe pochopit svět. Neustálý kontakt se zvířaty je totiž skutečným darem pro celý další život. V tomto zdravém a nevyumělkovaném prostředí jsme získali lekce opravdové ‚lásky k bližnímu‘.“*

Základní školu navštěvoval v rodné obci, po jejím dokončení postoupil na Gymnasium v Žatci. Roku 1938 po podepsání Mnichovské dohody začaly rodině potíže. České školy byly uzavřeny a děti musely chodit jen do těch německých. Burka jakožto Žid nemohl chodit do žádné školy a nadále se vzdělával jen sám doma, nejvíce se věnoval svému oblíbenému kreslení a sportu.

Statek zapsaný na jméno matky se stal židovským majetkem, což velmi zhoršilo odbyt výpěstků, matka navíc odešla k příbuzným do Loun, kde byla více v bezpečí. Zbytek rodiny nemohl opustit půdu a zvířectvo, a tak se snažil statek udržet. Po bezdůvodném zatčení bratra se rodina s těžkým svědomím rozhodla, že je nutné přeci jen odejít.

Přesunuli se do Prahy, kde začal Burka navštěvovat gymnázium, poznávat město, zejména jeho architekturu, a chodit na výstavy i do muzeí. Po krátkém období pokoje nastala úplná okupace Československa a s ní další protizidovské represe. Burka opět dostal zákaz chodit do školy. Jeho otec to vyřešil tak, že jej zapsal do soukromých kurzů Umělecké školy profesora Svobody. Burka si vybral obor kresba, a přestože byl mnohem mladší než jeho spolužáci, velmi rychle a bez potíží si na nový styl života zvykl. Při studiích se potkal s dalšími skvělými výtvarníky, jakými byli Jan Kotík či Jaroslav Šváb. Po roce a půl i toto šťastné období rozhodnutím nacistických orgánů skončilo. Burka byl už ale připraven a rozhodnut v nastoupené cestě pokračovat a stát se výtvarníkem.

Židovské komunitě byl veřejný kulturní život zapovězen, ale stále se snažila jej tvořit alespoň ve svém okruhu. Jedním z těchto projektů, zaštitěným Židovskou obcí v Praze, byl i grafický kurz organizovaný Petrem Kienem ve vinohradské synagoze. Kien byl studentem na Akademii výtvarného umění, odkud byl pro neárijský původ vyloučen. Spolu se třiceti pěti spolužáky rozvíjel Burka na tomto kurzu své schopnosti v oblasti užité grafiky. Nadto se zdokonaloval v umění olejomalby na hodinách u Evžena Nevana. Škola byla zrušena na podzim roku 1941 těsně před deportací Petra Kiena a jeho rodiny do tábora v Terezíně.

Děti ze smíšených rodin byly původně deportace ušetřeny, ale jak německá moc sílila, ztratily postupně tuto ochranu. Proto roku 1942 přišla řada i na bratry Burkovy. S transportem nazvaným Ba z nádraží Praha Bubny odjeli 10. srpna do Terezína. Raymond měl číslo Ba-321 a Jan Ba-115. Své malířské cítění nezapřel Burka ani v této těžké zkoušce, do zavazadla, které smělo mít maximálně 50 kg, si přednostně zabalil malířské potřeby, knihy a fotografie.

Život v Terezíně byl šokující. Kromě naprosté ztráty svobody a žalostných životních podmínek jej provázela všudypřítomná nejistota. Transporty téměř nepřetržitě přijížděly a odjížděly dále na východ, takže nikdo nevěděl, který den je tu jeho poslední. Situaci lehce vylepšovala možnost být ve společnosti bratra a vrstevníků. V technické kreslárně navíc pracoval jeho přítel a učitel Petr Kien, který mu stále mohl předávat své zkušenosti nejen z oblasti umění.

„Měli bychom poděkovat přírodě, že nás stvořila s tak neuvěřitelným pudem sebezáchovy. Kde by dnes bez něho byli všichni ti, kteří přežili? V době mého uvěznění byly všechny mé činy a reakce na neutěšený stav věcí vedeny právě touto silou. I když jsem byl hodně mladý, rychle jsem dospěl a začal chápat, co to znamená, když se člověk ze všech sil snaží přežít.“

Bratr pokračoval ve svém původním oboru a stal se vedoucím truhlářské dílny, Jan byl přidělen na práci v zahradách Malé pevnosti. Byla to fyzicky náročná práce pod přímým vedením vojáků SS, ale zároveň byl v přírodě, kterou už od dětství tolik miloval. V zimě, když nebyla práce venku, pracoval jako pomocník v kuchyni, což mělo nesporné výhody vzhledem ke katastrofálnímu nedostatku jídla. Burka k němu měl přístup a mohl tak nasytit nejen sebe, ale i bratra a další kamarády.

Po těžké práci využíval zbytky volna k malování. Procházel se ghettem a zachycoval běžné denní situace, lidi, předměty, květiny a zvířata. Útočiště našel v kovárně, která mu silně evokovala vzpomínky na život na statku. Malování ho uvádělo do vlastního světa, který byl prostý potíží a krutosti. Fotoaparáty byly v Terezíně zakázané, a tak jsou obrazy přítomných umělců nedocenitelným a pravdivým svědectvím o tamním nelehkém životě.

Příjemným zpestřením života v ghettu byly pro chlapce i ostatní obyvatele fotbalové zápasy. Burka, který doma hrával za dorost fotbalového klubu Spatra, se stal s přezdívkou „mladý Bican“ velmi úspěšným fotbalistou.

Nutno podotknout, že jako děti míšenců měli bratři Burkovi mírnou ochranu před transporty do jiných koncentračních táborů a díky výhodnému zaměstnání i nemalé výhody. Jednou z nich bylo osídlení půdy v domově mládeže, kde původně bydleli. Postupem času zde zbudovali skromný příbytek i ateliér pro Jana. Zároveň to bylo místo, kde se mohl s modelkami i přáteli nerušeně scházet, což podpořilo i jeho milostný život. Vztahy s dívkami Hankou Krausovou, Evou a Lucií Weisbergerovou skončily však s jejich deportací.

Dne 1. října 1944 měl být deportován i Burka. Těsně před nastoupením do vlaku sebral všechnu odvalu a drzost, aby oslovil německého důstojníka a řekl mu, že je míšenec, jeho otec pracuje

v Německu a deportován by tedy být neměl. Esesák ho poté se slovy: „Nenastupujte, vraťte se zpátky do tábora“ jako zázrakem poslal zpět do ghetta. Euforii i údiv popsal takto: *„Pokud vím, byl jsem v historii Terezína jediný, komu se takovýmto způsobem podařilo uniknout ze spárů svých katů. Jen bůh ví, který anděl strážný mě v tu chvíli ochraňoval.“*

Po ještě jedné selekci, na sklonku roku 1944, kterou díky bratrovi úspěšně prošli, bylo pravděpodobné, že budou moci zůstat v Terezíně do konce války. Mezitím k nim v lednu 1945 přibyla jejich matka, která unikla deportacím, neboť byla celou dobu totálně nasazena v Praze v továrně na výrobu zbraní pro Wehrmacht. Hůře dopadl otec, který ač sám křesťan, odmítl rozvod se židovskou manželkou a byl kvůli tomu zatčen a umístěn do pracovního tábora nedaleko Plzně.

Po osvobození Terezína se Burka 12. května 1945 vydal se svou holandskou dívkou Ellen Danby, která byla národní mistrýní v krasobruslení, na krátkou cestu do Prahy. Chtěl jí ukázat město před odchodem do její rodné země. Mezitím už podnikal kroky, aby mohl odejít s ní.

Po těžké cestě Evropou a příchodu do válkou zničeného Amsterdamu se Burka na podzim 1945 ucházel o přijetí na Rijksakademie van beeldende kunsten a stal se jedním ze čtyř přijatých ze sto padesáti zájemců. Souborem prací pro přijetí mu byla jeho díla, která vytvořil v Terezíně a jež byla zachráněna. Studoval zde do roku 1947 u profesorů Campendonka, Lutkeho a Westermana.

Dne 8. srpna 1945 se konala skromná svatba s Ellen. V listopadu 1946 se jim narodila dcera Petra, jméno dostala na památku zemřelého přítele Petra Kiena. Ellen se vrátila ke krasobruslení, několikrát ještě vyhrála a poté pracovala jako trenérka a choreografka. Úspěšnou krasobruslařkou s mnoha tituly se stala také Petra. Druhá dcera se narodila roku 1948 též v Amsterdamu, později se stala architektkou, režisérkou a producentkou a natočila dokumentární filmy o svých rodičích. O matce dokument Skate to Survive (2007) a o otci film Painting Daddy (2009).

Aby uživil rodinu, musel Burka vedle studia umění pracovat. Zaměstnán byl v typografické dílně písmolijny Amsterdam. Kromě toho se připojil k Uskupení holandských grafiků a spoluvystavoval s výtvarníky Appelem, Corneliem a Constantem.

Roku 1951 rodina přesídlila do kanadského Toronta, kde Burka nastoupil studia na Ontario College of Art & Design. Po holandském vzoru inicioval s Alainem Flemingem vznik Společnosti kanadských grafiků. Také se mu podařilo vytvořit své první grafické umělecké studio.

V polovině padesátých let se rozvedl s Ellen, která zůstala s dcerami v Kanadě, a roku 1961 přesídlil do Francie. Usadil se ve městě Cagnes-sur-Mer a posléze odešel na druhé pobřeží do města Sain-Barnabé nedaleko Nice. V tomto umělecky inspirujícím prostředí rozšířil svou tvorbu o reliéfy a sochařská díla. Roku 1963 se seznámil s Henri Chopinem, Michele Seuphorem, Denysem Chevaliérem a Jacquesem Lepagem. Společně pořádali Festival des Artes Plastiques de la Côte d'Azur, připravovali výstavy, sestavovali katalogy a tvořili plakáty.

Burka též zužitkoval své kontakty z pobytu v Kanadě a pod záštitou Kanadského konzulátu spolupřádal výstavu kanadských grafiků v Nice. Se skupinou konkrétní poezie Páté období vytvořil spis *Poésies concrètes* (Konkrétní poezie), ten byl zveřejněn roku 1967 v antologii Experimentální poezie.

Roku 1968 se opět vrátil do Kanady, kde pobýval a tvořil až do roku 1978. V kanadských muzeích najdeme jeho výtvořy geometrických rotodisků, magnetických reliéfů a ekviskulptur.

Jeho věhlas mu umožnil často vystavovat v Evropě, Kanadě i Spojených státech. Těchto výstav bylo přes sto a získal za ně mnohá ocenění. Časté je i jeho zastoupení v galeriích po celém světě. Za zvláštní zmínku stojí expozice v Památníku Terezín, sestavená z průřezu jeho tvorby z doby pobytu v táboře a podobná expozice v Památníku Jad vašem v Izraeli věnovaném obětem holokaustu.

O posledních letech jeho života máme jen velmi málo zpráv. Jan Burka zemřel 4. září 2009 ve francouzském městě L'Isle-sur-la-Sorgue ve věku 85 let.

Jeho životní pouť byla nesnadná, ale jak sám poznamenal: „*Umělci mají to štěstí, že jim příroda nadělila schopnost tvořit a ve svém díle navzdory všemu pokračovat dál a dál, přičemž tvorba se pro ně stává jakýmsi osobním náboženstvím. Tím, že na sebe vršili další a další kameny svého uměleckého díla a ani na okamžik v tom nepřestali, se jejich duševní svět odřízl od okolního dění a vše kolem sebe nechali plynout, díky čemuž se jim nakonec podařilo před touto strašlivou apokalypsou uniknout.*“

(Zpracovala: Hanka Lukešová)

Použitá literatura:

Astra Burka. In: *IMDb: Rating and Reviews for New Movies and TV Shows* [online]. 1990–2019 [cit. 2019-05-06]. Dostupné z: <https://www.imdb.com/name/nm0121561>

BURKA, Jan. *Malovat a přežít: v Terezíně mi bylo osmnáct: vzpomínky z let 1924–1945*. Praha: Pro Památník Terezín vydalo nakl. Oswald, 2007. 334 s. ISBN 978-80-85433-97-5.

Jan Burka. In: *Wikipedie: otevřená encyklopedie* [online]. c2018 [cit. 2019-01-05]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Burka

STEINER, František. *Fotbal pod žlutou hvězdou: neznámá kapitola hry, která se hrála před smrtí*. Praha: Olympia, 2009. 136 s. ISBN 978-80-7376-139-4.

Personální bibliografie:

<https://www.svkul.cz/wp-content/uploads/2019/06/burka-bibl.pdf>